

กระบวนการต่อรองเชิงพื้นที่ของไรเดอร์เพื่อ สนับสนุนการปฏิบัติงานบนพื้นที่สาธารณะ เมืองเชียงใหม่

นางสาวณัฐริกา นต์ คุรุบา

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

E-mail: k.nattikarnn@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องกระบวนการต่อรองเชิงพื้นที่ของไรเดอร์เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานบนพื้นที่สาธารณะเมืองเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการต่อรองเชิงพื้นที่ของไรเดอร์ ระบุเงื่อนไขและข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน รวมถึงเสนอแนวทางการออกแบบเพื่อสนับสนุนกระบวนการต่อรองเชิงพื้นที่ โดยอาศัยแนวคิดเรื่องยุทธศาสตร์และกลวิธีของมิเชล เดอ แซร์โต และแนวคิดเรื่องผลผลิตของพื้นที่ของ อองรี เลอแพนร์ โดยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเพื่อการออกแบบ เก็บข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ไรเดอร์ประเภทบริการจัดส่งอาหาร บริเวณตำบลสุเทพและตำบลช้างเผือก จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบและกลวิธีในการใช้พื้นที่สาธารณะของไรเดอร์ ก่อนสังเคราะห์เป็นเงื่อนไขการต่อรองและเกณฑ์ในการออกแบบ เพื่อนำไปสู่การทดลองออกแบบ “ชุดอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือไรเดอร์ในการต่อรองกับพื้นที่ทั้ง 4 รูปแบบ” ได้แก่ บนรถจักรยานยนต์ พื้นที่ริมถนน พื้นที่ริมทางเท้า และลาน

ผลศึกษาพบว่า การปรากฏตัวของไรเดอร์ตามพื้นที่สาธารณะเป็นกลวิธีที่เกิดขึ้นภายใต้ยุทธศาสตร์ของบริษัทแพลตฟอร์มและเมือง โดยเริ่มจากการสร้างพื้นที่ส่วนตัวบนรถจักรยานยนต์ ก่อนขยายไปสู่การสร้างพื้นที่ชั่วคราวบนพื้นที่สาธารณะ อีกทั้งยังพบเงื่อนไขที่ส่งผลต่อกระบวนการต่อรองของไรเดอร์ ได้แก่ บริษัทแพลตฟอร์ม พื้นที่สาธารณะ และร่างกายกับอุปกรณ์การทำงาน ส่วนผลการทดลองออกแบบพบว่า อุปกรณ์ที่มีความยืดหยุ่น ใช้งานง่าย และปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ช่วยเพิ่มศักยภาพในการต่อรองและลดข้อจำกัดทางกายภาพของพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม การออกแบบอุปกรณ์ช่วยแก้ปัญหาได้เพียงระดับปฏิบัติการในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างจากบริษัทแพลตฟอร์มและเมืองยังคงดำรงอยู่ ดังนั้น การสนับสนุนไรเดอร์จึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการพัฒนาอุปกรณ์ แต่ควรครอบคลุมถึงการออกแบบพื้นที่สาธารณะ โครงสร้างพื้นฐาน และนโยบายที่รองรับแรงงานแพลตฟอร์มควบคู่กันไป

คำสำคัญ: ไรเดอร์, บริษัทแพลตฟอร์ม, การต่อรอง, กลวิธี, พื้นที่สาธารณะ

Abstract

This research, titled “Negotiating Spatial Processes of Riders to Support the Practices in Public Urban Spaces in Chiang Mai City”, aims to investigate the spatial negotiation processes of food delivery riders, identify the conditions and constraints affecting these negotiations, and propose design approaches to support riders’ spatial negotiation processes. The study is grounded in Michel de Certeau’s concepts of Strategies and Tactics and Henri Lefebvre’s theory of The Production of Space. The research adopts a qualitative research approach combined with design research methods. Data were collected through site surveys, observations, and interviews with food delivery riders operating in Suthep and Chang Phueak Subdistricts, Chiang Mai Province. The collected data were analyzed to identify patterns and tactics in their use of public spaces, which were subsequently synthesized into negotiation conditions and design criteria. These findings informed the development of a design prototype entitled “A Set of Equipment to Support Riders’ Negotiation Across Four Types of Spaces”: on motorcycles, roadside areas, sidewalks, and plazas.

The findings reveal that riders’ presence in public spaces represents a tactical response operating within the strategies imposed by platform companies and the city. This process begins with the creation of personal space on motorcycles and expands into the production of temporary spaces within public urban environments. The study further identifies three key conditions influencing riders’ negotiation processes: platform companies, public spaces, and riders’ bodies and work equipment. The design experiment demonstrates that equipment characterized by flexibility, ease of use, and adaptability can enhance riders’ negotiating capacity and reduce the physical constraints of urban spaces. However, such design interventions address challenges only at the level of everyday practices, while structural constraints imposed by platform companies and urban systems remain unchanged. The findings suggest that support for riders should extend beyond equipment design to include the provision of public spaces, urban infrastructure, and policies that respond to the needs of platform workers.

Keywords: Riders, Food delivery platforms, Spatial Negotiation, Tactics, Public space

1. ที่มาและความสำคัญ

การเติบโตของธุรกิจบริการจัดส่งอาหารโดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อโคโรนาไวรัสสายพันธุ์ใหม่ (Covid-19) ส่งผลให้ไรเดอร์กลายเป็นแรงงานสำคัญที่ปรากฏตัวตามพื้นที่เมืองเพิ่มมากขึ้น แม้งานของไรเดอร์จะไม่มีสถานที่ทำงานที่ตายตัวและต้องเคลื่อนที่อยู่ตลอดเวลา แต่กลับพบการใช้พื้นที่สาธารณะของเมืองบางแห่งอย่างเฉพาะเจาะจงหรือกลับมาใช้พื้นที่เดิมอยู่เป็นประจำ ทั้งเพื่อรอคำสั่งซื้อ พักผ่อน หรือรองรับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่สาธารณะมีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานและการใช้ชีวิตของแรงงานกลุ่มนี้

แต่ในความเป็นจริง พื้นที่สาธารณะของเมืองไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับการใช้งานของไรเดอร์โดยเฉพาะ ส่งผลให้ไรเดอร์ต้องหาวิธีการรับมือและใช้ประโยชน์จากพื้นที่เมืองภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าไรเดอร์ไม่ได้เป็นเพียงผู้ใช้งานพื้นที่เมือง แต่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่สาธารณะในลักษณะที่มีความซับซ้อน แม้งานวิจัยที่ผ่านมาจะมุ่งเน้นประเด็นด้านสิทธิแรงงานและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการควบคุมผ่านระบบอัลกอริทึมเป็นหลัก แต่ยังมีการศึกษาจำนวนน้อยที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างไรเดอร์กับพื้นที่สาธารณะในมิติทางสถาปัตยกรรมและการออกแบบ

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์งานวิจัยจึงมุ่งศึกษากระบวนการต่อรองเชิงพื้นที่ของไรเดอร์ นำไปสู่การทำความเข้าใจรูปแบบการใช้พื้นที่ เงื่อนไขและข้อจำกัดที่ไรเดอร์เผชิญ ตลอดจนสังเคราะห์เป็นแนวทางการออกแบบที่สามารถสนับสนุนการปฏิบัติงานและการใช้ชีวิตของแรงงานแพลตฟอร์มบนพื้นที่เมืองได้อย่างเหมาะสม

ผลการศึกษาช่วยสร้างความเข้าใจต่อบทบาทของไรเดอร์ในฐานะแรงงานแพลตฟอร์ม แต่ก็นำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการออกแบบพื้นที่สาธารณะและโครงสร้างพื้นฐานของเมืองให้สอดคล้องกับแรงงานรูปแบบใหม่ในยุคดิจิทัล

2. ทบทวนวรรณกรรม

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทแพลตฟอร์มกับไรเดอร์

บริษัทแพลตฟอร์มนิยามตนเองว่าเป็นผู้ให้บริการด้านเทคโนโลยีสำหรับบริการจัดส่งอาหาร โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมต่อระหว่างผู้ลูกค้า ร้านอาหาร และไรเดอร์ แม้บริษัทแพลตฟอร์มไม่ได้มีสถานะเป็นนายจ้างโดยตรง แต่กลับมีบทบาทในการกำหนดขั้นตอนการทำงาน อุปกรณ์การทำงาน รวมไปถึงควบคุมและประเมินผลการปฏิบัติงานของไรเดอร์ผ่านระบบอัลกอริทึม อีกทั้งยังไม่ถือว่าไรเดอร์เป็นลูกจ้าง พนักงาน ตัวแทน หรือหุ้นส่วนของบริษัทแพลตฟอร์ม จึงไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างใด ๆ ทั้งสิ้น

งานของไรเดอร์ไม่มีสถานที่ทำงานที่ตายตัวและต้องเคลื่อนที่อยู่ตลอดเวลา มีจุดเด่นในเรื่องความยืดหยุ่นและความเป็นอิสระ (Flexibility and Autonomy) สามารถตัดสินใจเลือกพื้นที่ที่จะเริ่มเปิดระบบทำงานและช่วงเวลาเริ่มและจบงานในแต่ละวันด้วยตนเอง

แต่เมื่อพิจารณาขั้นตอนการทำงานของไรเดอร์ กลับพบช่องว่างสำคัญที่นำไปสู่การปรากฏตัวของไรเดอร์ตามพื้นที่สาธารณะของเมือง กล่าวคือ ในช่วงที่มีคำสั่งซื้อ บริษัทแพลตฟอร์มได้มีการระบุขั้นตอนการทำงานและสถานที่อย่างชัดเจน แต่ในช่วงที่ไม่มีคำสั่งซื้อกลับไม่มีการระบุถึงรายละเอียดหรือข้อควรปฏิบัติ ว่าควรทำกิจกรรมอะไรหรือมุ่งไปสู่เส้นทางหรือสถานที่ใด ทำให้ไรเดอร์ต้องตัดสินใจเลือกพื้นที่และจัดการชีวิตประจำวันด้วยตนเอง

จากการศึกษาข้อมูลผ่านมุมมองจากบริษัทแพลตฟอร์มและจากไรเดอร์ ผู้วิจัยได้จำแนกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับไรเดอร์ออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ การนิยามความหมายของการเป็นไรเดอร์ (Meaning) ภาพตัวแทนของไรเดอร์ (Representation) และ ตัวตนของไรเดอร์ (Body) และนำแนวคิดยุทธศาสตร์และกลวิธีของมิเชล เดอ เซร์โต (Michel de Certeau, 1984) มาอธิบายร่วมกับข้อมูลที่เก็บรวบรวม

3. วิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย : การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพพร้อมกับการวิจัยเพื่อการออกแบบ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ไรเดอร์ประเภทบริการจัดส่งอาหาร ที่ปฏิบัติงานบริเวณเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ภายใต้แอปพลิเคชันแกร็บ ไดรเวอร์ (Grab Driver) เป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากเป็นแพลตฟอร์มที่มีจำนวนไรเดอร์มากที่สุดในพื้นที่ศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- การกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะศึกษา โดยอ้างอิงจากพื้นที่ที่มีปริมาณไรเดอร์หนาแน่นและมีความนิยมในการใช้บริการแอปพลิเคชันส่งอาหารสูง จากผลการศึกษา ค้นคว้าแบบอิสระของอรรถัย คล้ายเนียม (2565) ร่วมกับการวิเคราะห์ภาพหน้าจอแผนที่ฮอตแมปของไรเดอร์จากกลุ่มเฟซบุ๊ก กำหนดพื้นที่ศึกษา เป็น **ตำบลสุเทพและตำบลช้างเผือก จังหวัดเชียงใหม่**
- **การสำรวจพื้นที่** ตามขอบเขตที่กำหนด พร้อมบันทึกตำแหน่งที่พบการใช้งานพื้นที่ของไรเดอร์ เพื่อนำไปวิเคราะห์และจำแนกรูปแบบการใช้พื้นที่
- **การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม** ร่วมกับการจดบันทึกและการบันทึกภาพ เพื่อศึกษาพฤติกรรมและกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะของเมือง เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ของไรเดอร์

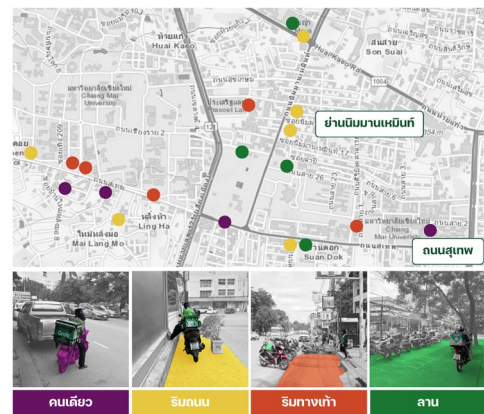
การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) : การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม เพื่อศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ อุปกรณ์การทำงาน และกิจกรรมของไรเดอร์ ก่อนนำมาจำแนกรูปแบบการใช้พื้นที่และระบุวิถีของไรเดอร์ จากนั้นนำวิถีของไรเดอร์มาวิเคราะห์หาเงื่อนไขและข้อจำกัดที่ส่งผลต่อกระบวนการต่อรองเชิงพื้นที่ ก่อนสังเคราะห์เป็นเกณฑ์ในการออกแบบ จึงนำผลการวิเคราะห์มาพัฒนาเป็นข้อเสนอการออกแบบเพื่อสนับสนุนการใช้

งานพื้นที่ของไรเดอร์ทั้ง 4 รูปแบบ ได้แก่ บนรถจักรยานยนต์ พื้นที่ริมถนน พื้นที่ริมทางเท้า และลาน จากนั้นประเมินผลการออกแบบผ่านการสัมภาษณ์และสอบถามความคิดเห็นของไรเดอร์ เพื่อนำมาอภิปรายผลและสรุปผลการออกแบบ

4. ผลการศึกษา

4.1 ผลการศึกษาระบบการต่อรองของไรเดอร์

- 1) **รูปแบบการเลือกใช้พื้นที่ของไรเดอร์ :** จากการสำรวจตามขอบเขตที่กำหนด พบว่าไรเดอร์มีการกระจุกตัวกันอยู่ในตำบลสุเทพเป็นหลัก โดยเฉพาะบริเวณถนนสุเทพ จากนั้นนำตำแหน่งที่พบการใช้งานของไรเดอร์มาจำแนกรูปแบบตามลักษณะพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) **คนเดียวบนรถจักรยานยนต์** เป็นการแทรกตัวชั่วคราว 2) **พื้นที่ริมถนน** เป็นการยืนใช้พื้นที่ 3) **พื้นที่ริมทางเท้า** เป็นการยืนใช้พื้นที่ร่วมกัน 4) **ลาน** เป็นการสร้างพื้นที่เฉพาะกิจ โดยเรียงลำดับตามระดับการใช้พื้นที่สาธารณะของไรเดอร์จากต่ำไปสูงสุด

ภาพที่ 2 รูปแบบการเลือกใช้พื้นที่ของไรเดอร์ระดับการใช้พื้นที่สาธารณะของไรเดอร์

ระดับการต่อรองกับพื้นที่ของไรเดอร์มีความสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่และระยะเวลาในการใช้งาน โดยพื้นที่ที่รองรับการใช้งานในระยะเวลาสั้น จะมีระดับการต่อรองต่ำ ในขณะที่พื้นที่ที่รองรับการทำกิจกรรมที่ใช้เวลานานและเอื้อต่อการรวมกลุ่ม จะช่วยเพิ่มระดับการต่อรอง นอกจากนี้ การใช้พื้นที่เดิมซ้ำ ๆ ยังช่วยสร้างการรับรู้ของผู้คนโดยรอบต่อการมีอยู่

ของไรเดอร์ จนทำให้พื้นที่บางแห่งค่อย ๆ ถูกมองในฐานะพื้นที่ของไรเดอร์ทั้งในเชิงกายภาพและเชิงสังคม

- 2) **กลวิธีของไรเดอร์** : จากการวิเคราะห์พฤติกรรมและกิจกรรมที่เกิดขึ้นของไรเดอร์บนพื้นที่สาธารณะ พบว่ากลวิธีของไรเดอร์ คือ **ไรเดอร์มีความยืดหยุ่นสูง** สามารถปรับตัวตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและสถานที่ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละวัน และข้อสังเกตเห็นที่สำคัญคือ **ไรเดอร์ใช้อุปกรณ์การทำงานเป็นตัวช่วยในการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ** โดยการดัดแปลงหรือต่อเติมอุปกรณ์เดิมเพื่อช่วยเหลือในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผู้วิจัยจำแนกลักษณะที่มีร่วมกันจากกลวิธีของไรเดอร์ สรุปเป็นเงื่อนไขในการต่อรองของไรเดอร์ ได้แก่

- 1) **เงื่อนไขในการเข้าใช้งานพื้นที่** คือ ไรเดอร์จะพึ่งพาตนเองเป็นหลัก เข้าใช้งานพื้นที่เพียงชั่วคราว และหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้ใช้งานกลุ่มอื่น ส่งผลให้การใช้พื้นที่เกิดขึ้นด้วยความระมัดระวังและพยายามไม่ทิ้งร่องรอยการใช้งาน

- 2) **เงื่อนไขการดัดแปลงอุปกรณ์** คือ ไรเดอร์ให้ความสำคัญกับความสะดวกในการพกพา เนื่องจากต้องเคลื่อนที่อยู่ตลอดเวลา อุปกรณ์ที่นำมาติดตั้งเพิ่มเติมจึงเป็นวัสดุที่หาได้ง่าย ประกอบไม่ซับซ้อน สามารถติดตั้งเข้ากับอุปกรณ์เดิมได้ และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการขนส่งอาหาร

ระดับการต่อรองเชิงพฤติกรรมของไรเดอร์

พฤติกรรมและกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับการใช้พื้นที่สาธารณะของไรเดอร์ กล่าวคือ ระดับการต่อรองจะเพิ่มสูงขึ้นตามความซับซ้อนของกิจกรรม ระยะเวลาในการใช้พื้นที่ และการรวมกลุ่มกัน

พฤติกรรมที่มีระดับการต่อรองต่ำจะเกี่ยวข้องกับการทำงานและการสร้างพื้นที่ส่วนตัวบนรถจักรยานยนต์ซึ่งเป็นการใช้พื้นที่ชั่วคราวในระดับปัจเจก ก่อนขยายไปสู่

กิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การทานอาหาร การพักผ่อน สะท้อนถึงการพึ่งพาพื้นที่สาธารณะระหว่างการทำงาน และระดับการต่อรองจะเพิ่มขึ้นเมื่อไรเดอร์ใช้พื้นที่เดิมซ้ำ ๆ จนเกิดปฏิสัมพันธ์และการรวมกลุ่ม ทำให้พื้นที่บางแห่งค่อย ๆ ถูกจดจำในฐานะพื้นที่ของไรเดอร์ ส่วนในระดับสูงสุด พื้นที่สาธารณะถูกใช้เป็นที่เฉพาะกิจ ทำกิจกรรมที่มีจุดประสงค์ร่วมกัน เช่น การชุมนุมเรียกร้องสิทธิ สะท้อนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมและการเพิ่มอำนาจต่อรองทางสังคมของไรเดอร์

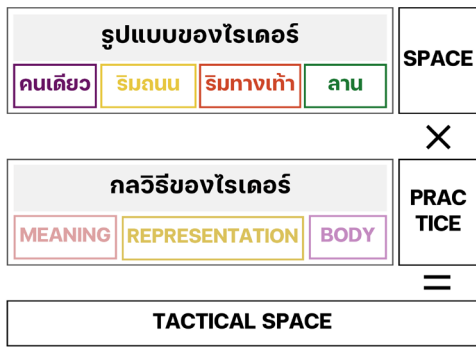
4.2 ผลการศึกษาเงื่อนไขและข้อจำกัดในการต่อรองของไรเดอร์

เงื่อนไขและข้อจำกัดจากกลวิธีของไรเดอร์ : จากการวิเคราะห์กลวิธีของไรเดอร์ สังเคราะห์ออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การดัดแปลงอุปกรณ์การทำงาน ส่งผลเรื่องค่าใช้จ่าย น้ำหนักที่เพิ่มขึ้น และความปลอดภัยในการขับขี่ 2) การสร้างพื้นที่ส่วนตัวบนรถจักรยานยนต์ มีขนาดพื้นที่ที่จำกัด ส่งผลต่อการจัดวางท่าทางและสรีระร่างกาย 3) การใช้งานพื้นที่สาธารณะเพียงชั่วคราวและมีการเคลื่อนย้ายตลอดเวลา ทำให้ไม่สามารถติดตั้งถาวรบนพื้นที่ได้ 4) การใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกันเป็นประจำ ก่อให้เกิดการกีดขวางทางสัญจร หรือสร้างความรบกวนแก่ผู้ใช้งานกลุ่มอื่น

เกณฑ์ในการออกแบบ : จากเงื่อนไขและข้อจำกัดจากกลวิธี สังเคราะห์เป็นเกณฑ์ในการออกแบบ 6 เกณฑ์ ได้แก่ 1) ความยืดหยุ่น (Flexibility) 2) การเคลื่อนย้ายได้ (Mobility) 3) การปรับเปลี่ยนได้ (Adjustable) 4) ความอเนกประสงค์ (Multi-functionality) 5) ความง่ายต่อการใช้งาน (Ease of Use) 6) การใช้พื้นที่ร่วมกัน (Shared Use)

4.3 แนวทางในการออกแบบ

ผู้วิจัยนำผลการศึกษาจากกระบวนการต่อรองของไรเดอร์ คือ รูปแบบของไรเดอร์และกลวิธีของไรเดอร์ มาวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่แนวทางการออกแบบ ตามกรอบขั้นตอนดังนี้

ภาพที่ 3 กรอบแนวทางการออกแบบ

ระดับการต่อรองของไรเดอร์

ระดับการต่อรองมีความสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะการใช้พื้นที่ ระยะเวลาในการใช้งาน และการถูกจับจ้องจากผู้คนโดยรอบ กล่าวคือ พื้นที่ที่มีขนาดจำกัดและรองรับกิจกรรมได้เพียงเล็กน้อย อย่าง คนเดียวนบนรถจักรยานยนต์และพื้นที่ริมถนน ส่งผลให้ไรเดอร์มีระดับการต่อรองต่ำถึงปานกลาง เนื่องจากการใช้งานเพียงชั่วคราว ต้องพร้อมเคลื่อนย้ายอยู่ตลอดเวลา และยังถูกจับจ้องจากผู้คนโดยรอบในระดับสูง

ในทางกลับกัน พื้นที่ที่มีศักยภาพในการรองรับกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น อย่าง พื้นที่ริมทางเท้าและลาน เปิดโอกาสให้ไรเดอร์สามารถใช้งานพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง เอื้อให้เกิดการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมร่วมกัน ส่งผลให้ระดับการต่อรองเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ และการที่ไรเดอร์เข้าใช้งานพื้นที่เป็นประจำ ทำให้การถูกจับจ้องจากผู้คนโดยรอบลดลงเมื่อเทียบกับพื้นที่ที่มีการใช้งานเพียงชั่วคราว

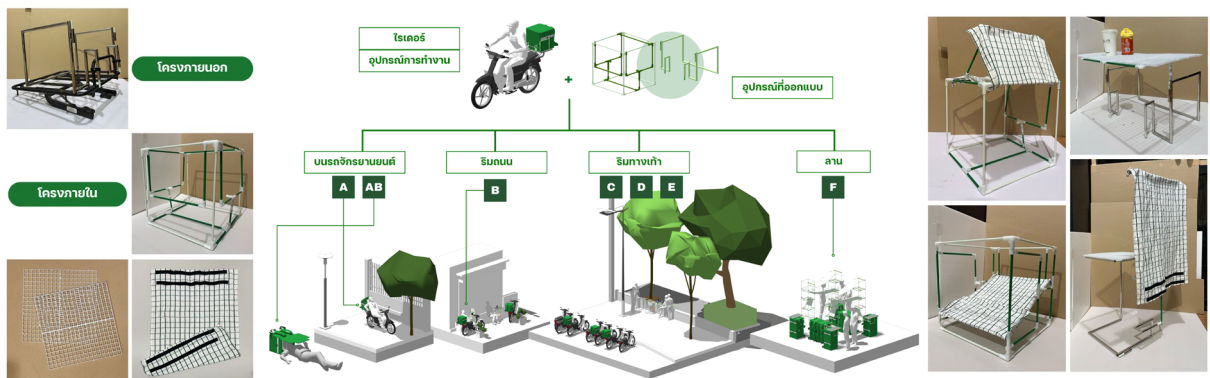
การเปลี่ยนผ่านจากการใช้พื้นที่บนรถจักรยานยนต์และการยืนใช้พื้นที่สาธารณะชั่วคราว ไปสู่การใช้งานพื้นที่สาธารณะร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จนสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่เฉพาะกิจที่รองรับกิจกรรมทางสังคมของไรเดอร์ได้ สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการต่อรองของไรเดอร์ไม่ได้หยุดอยู่แค่เป็นผู้ใช้พื้นที่ในเมือง แต่ยังไปสู่การเป็นผู้สร้างพื้นที่และผลิตความหมายใหม่ให้แก่พื้นที่เมืองผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของไรเดอร์

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การดัดแปลงอุปกรณ์ของไรเดอร์มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ยังไม่มีการดัดแปลงอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือไรเดอร์ในการใช้ชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางในการเพิ่มอำนาจในการต่อรองให้แก่ไรเดอร์ ขณะเข้าใช้พื้นที่สาธารณะของเมือง เป็น "ชุดอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือไรเดอร์ในการต่อรองกับพื้นที่ทั้ง 4 รูปแบบ" โดยพื้นที่ 4 รูปแบบได้แก่ คนเดียวนบนรถจักรยานยนต์ พื้นที่ริมถนน พื้นที่ริมทางเท้า และลาน พร้อมออกแบบกิจกรรมในแต่ละพื้นที่ให้สอดคล้องกับระดับการต่อรองเชิงพฤติกรรมของไรเดอร์

จุดประสงค์การออกแบบ : เพื่อสนับสนุนกิจวัตรประจำวันของไรเดอร์ระหว่างปฏิบัติงานบนพื้นที่สาธารณะของเมือง

เงื่อนไขในการออกแบบ : เป็นชุดอุปกรณ์อ่อนแอกประสงค์ สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้อย่างหลากหลาย

5. ผลการออกแบบ

ภาพที่ 4 ชุดอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือไรเดอร์ในการต่อรองกับพื้นที่ทั้ง 4 รูปแบบ

5.1 การออกแบบขั้นสมบูรณ์

ชุดอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือไรเดอร์ในการต่อรองกับพื้นที่ทั้ง

4 รูปแบบ โดยแบ่งอุปกรณ์ออกเป็น 2 ส่วน

- **อุปกรณ์ที่จัดเก็บภายในกระเป๋าบรรจุอาหาร :** โครงตามกระเป๋าประกอบด้วยแท่งไฟเบอร์กลมขนาด 8 มม. กับข้อต่อพลาสติก ตะแกรงพลาสติกขนาด 30 x 30 ซม. จำนวน 2 แผ่น และผ้าขนาด 40 x 60 ซม. บุเทพตินตุ๊กแกขอบบนและขอบล่าง 1 ผืน
- **อุปกรณ์ที่วางบนตะแกรงรองท้ายรถ :** โครงสแตนเลสชุดอุปกรณ์สามารถประกอบและประยุกต์ใช้งานได้ทั้งหมด 7 รูปแบบ ตั้งแต่แบบ A ถึงแบบ F ได้แก่ ที่พิงหลัง ที่รองศีรษะสำหรับพักผ่อน โต๊ะขนาดเล็กพร้อมที่บังสายตา โต๊ะขนาดกลาง และซุ้มสำหรับไรเดอร์ โดยแต่ละรูปแบบมีวิธีการประกอบอุปกรณ์และการใช้งานที่แตกต่างกัน ซึ่งจำนวนอุปกรณ์ ระยะเวลา และขั้นตอนในการประกอบ เรียงลำดับจากน้อยไปมากตามระดับความซับซ้อนของการใช้งาน

5.2 ผลประเมินการออกแบบ

แม้อุปกรณ์ที่ผู้วิจัยออกแบบจะสามารถตอบสนองต่อเกณฑ์การออกแบบทั้ง 6 เกณฑ์ในเชิงแนวความคิดได้ แต่จากผลการสำรวจความคิดเห็นของไรเดอร์ สะท้อนให้เห็นว่า **รูปแบบที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือรูปแบบที่สนับสนุนการใช้งานบนรถจักรยานยนต์โดยตรง** ขณะที่รูปแบบที่ต้องอาศัยการประกอบเพิ่มเติมหรือการใช้งานพื้นที่สาธารณะในระยะเวลาสั้นกลับได้รับความนิยมค่อนข้างน้อย

และจากผลการประเมินยังสะท้อนให้เห็นว่า แบบ A เป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานจริงของไรเดอร์มากที่สุด เนื่องจากตอบสนองต่อการทำงานที่ต้องเคลื่อนที่อยู่ตลอดเวลาและไม่จำเป็นต้องลงจากรถจักรยานยนต์ ส่วนแบบ B – F แม้จะมีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนได้ ความอเนกประสงค์ และการใช้พื้นที่ร่วมกันได้ดีกว่า แต่กลับมีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนย้ายได้และความง่ายในการใช้งาน ดังนั้น ผลประเมินชี้ให้เห็นว่า **ความง่ายในการใช้งาน (Ease**

of Use) และการเคลื่อนย้ายได้ (**Mobility**) เป็นคุณสมบัติที่ไรเดอร์ให้ความสำคัญมากที่สุด มากกว่าความอเนกประสงค์หรือการรองรับกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย

6. อภิปรายผล

6.1 กระบวนการต่อรองเชิงพื้นที่ของไรเดอร์

จากผลการศึกษา อธิบายการเข้าใช้งานบนพื้นที่สาธารณะของไรเดอร์ระหว่างปฏิบัติงานผ่านแนวคิดยุทธศาสตร์และกลวิธีของมิเชล เดอ แชรโด้ ได้ว่า **ไรเดอร์ตกอยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ 2 ชุดพร้อมกัน คือ ยุทธศาสตร์ของบริษัทแพลตฟอร์มที่ควบคุมผ่านระบบอัลกอริทึม และยุทธศาสตร์ของเมืองที่ถูกกำกับโดยหน่วยงานภาครัฐ** ภาครัฐระเบียบ และข้อบังคับในการใช้พื้นที่สาธารณะ

การปรากฏตัวของไรเดอร์ตามพื้นที่สาธารณะ ไม่ได้เป็นเพียงการเข้าใช้งานพื้นที่เชิงกายภาพ แต่เป็นกลวิธีของไรเดอร์ กล่าวคือ **ไรเดอร์มีความยืดหยุ่นสูงมากในการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่จำกัด** โดยการปรับตัวแรกที่เกิดขึ้น คือ การสร้างพื้นที่ส่วนตัวขึ้นบนรถจักรยานยนต์ของตนเอง และเริ่มขยายขยับเป็นการสร้างพื้นที่ชั่วคราว โดยใช้วิธีการแทรกตัว ปรับตัว และใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีอยู่ในช่วงเวลาที่เหมาะสม

จากพื้นที่ทั้ง 4 รูปแบบ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการต่อรองของไรเดอร์มีความสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ **ช่วงเวลาและระยะเวลาที่ใช้งาน และการถูกจับจ้องจากผู้คนโดยรอบ** โดยพื้นที่ที่รองรับกิจกรรมมาก ระดับการต่อรองก็จะเพิ่มสูงขึ้นตาม จากการแทรกตัวชั่วคราวไปสู่การสร้างพื้นที่ร่วมกันและพื้นที่เฉพาะกิจในที่สุด

และยังพบข้อสังเกตที่สำคัญ คือ **ไรเดอร์ใช้อุปกรณ์การทำงานเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับพื้นที่สาธารณะ** โดยมีการดัดแปลงอุปกรณ์เดิมให้สามารถรองรับกิจกรรมที่หลากหลายมากกว่าใช้ในการขนส่งอาหาร **อุปกรณ์การทำงานจึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือประกอบอาชีพ** แต่ยังทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างพื้นที่ชั่วคราวให้แก่ไรเดอร์

ดังนั้น ไรเตอร์จึงไม่ได้ต้องการครอบครองพื้นที่ในเมือง แต่เป็นการยืมใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างพื้นที่ชั่วคราว สำหรับรองรับกิจกรรมประจำวันระหว่างปฏิบัติงาน ซึ่งรูปแบบการใช้งานพื้นที่ของไรเตอร์ ไม่ได้เป็นไปตามรูปแบบที่เมืองออกแบบหรือกำหนดไว้ เป็นการสะท้อนถึงการปฏิบัติการเชิงพื้นที่ของไรเตอร์ ตามแนวคิดผลผลิตของพื้นที่ขององรี เลอ แพร์

6.2 เจื่อนไขและข้อจำกัดในการต่อรองเชิงพื้นที่ของไรเตอร์ระหว่างปฏิบัติงานบนพื้นที่สาธารณะ

จากกระบวนการต่อรองของไรเตอร์ พบว่ากลวิธีของไรเตอร์เกิดขึ้นจากเจื่อนไขและข้อจำกัดของบริษัท แพลตฟอร์ม พื้นที่สาธารณะ ร่างกายและอุปกรณ์การทำงาน

- **เจื่อนไขจากบริษัทแพลตฟอร์ม :** ความไม่แน่นอนจากระบบอัลกอริทึมของบริษัทแพลตฟอร์ม ส่งผลให้ไรเตอร์ต้องพึ่งพาตนเองในการใช้ชีวิตบนพื้นที่เมือง โดยเฉพาะช่วงเวลาที่ต้องค้าส่งซื้อและช่วงเวลาพัก
- **เจื่อนไขจากพื้นที่สาธารณะ :** แม้ว่าทุกคนมีสิทธิเข้าใช้พื้นที่สาธารณะอย่างเท่าเทียม แต่ในความเป็นจริงกลับมีไรเตอร์ถูกปฏิเสธการเข้าใช้บางพื้นที่ ส่งผลให้ไรเตอร์เข้าใช้พื้นที่เพียงชั่วคราว ไม่ถึงร่องรอยการเข้าใช้พื้นที่ และหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับผู้คนหรือสถานการณ์ที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง
- **เจื่อนไขจากร่างกายและอุปกรณ์ :** อุปกรณ์ที่กำหนดจากบริษัทแพลตฟอร์มไม่สามารถสนับสนุนการทำงานได้อย่างครอบคลุม ทำให้ไรเตอร์ต้องจัดหาอุปกรณ์

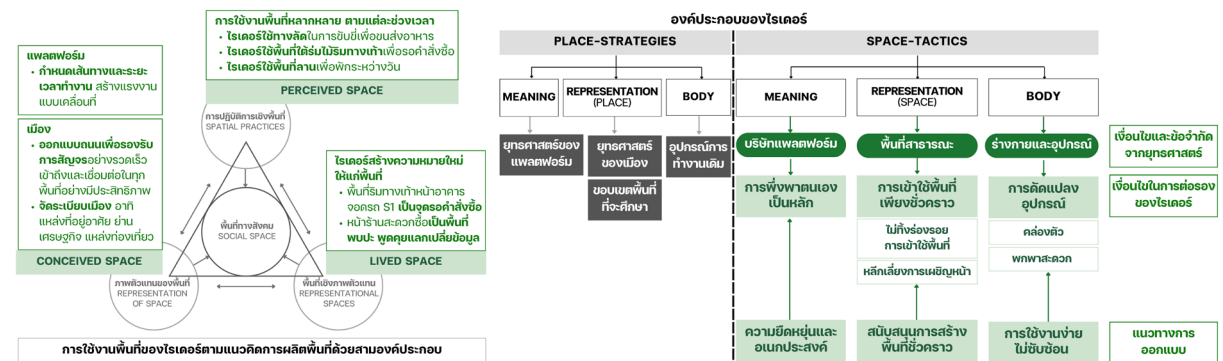
ช่วยเหลือเพิ่มเติมหรือตัดแปลงอุปกรณ์เดิมเพื่อรับมือกับข้อจำกัดที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานจริง

6.3 แนวทางการออกแบบเพื่อสนับสนุนกระบวนการต่อรองเชิงพื้นที่ของไรเตอร์ระหว่างปฏิบัติงานบนพื้นที่สาธารณะ

จากผลการออกแบบนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการออกแบบเพื่อสนับสนุนกระบวนการต่อรองของไรเตอร์ ดังนี้

- **ความยืดหยุ่นและอเนกประสงค์ :** เนื่องจากไรเตอร์ไม่สามารถคาดเดาสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในแต่ละวันได้ เพื่อสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานได้อย่างหลากหลาย และรองรับบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกัน
- **สนับสนุนการสร้างพื้นที่ชั่วคราว :** เนื่องจากไรเตอร์ไม่มีพื้นที่เป็นของตัวเอง เพื่อเปิดโอกาสให้ไรเตอร์สามารถยืมใช้พื้นที่สาธารณะได้อย่างแนบเนียนโดยไม่กระทบต่อโครงสร้างเดิมของพื้นที่
- **การใช้งานง่ายไม่ซับซ้อน :** เนื่องจากความรวดเร็วและความคล่องตัวเป็นปัจจัยสำคัญในปฏิบัติงานของไรเตอร์ การออกแบบจึงไม่ควรเพิ่มภาระในการพกพา พร้อมทั้งประกอบและจัดเก็บอย่างรวดเร็ว

จากผลสำรวจความคิดเห็นจากการออกแบบ พบว่าการออกแบบอุปกรณ์ช่วยเพิ่มความสามารถในการต่อรองของไรเตอร์ได้เพียงระดับปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน แต่ยังไม่สามารถนำไปสู่การเรียกร้องสิทธิแรงงาน การจัดสวัสดิการที่เหมาะสม หรือการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ของบริษัท แพลตฟอร์มและเมืองได้

ภาพที่ 5 การสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับแนวคิดยุทธศาสตร์และกลวิธีกับแนวคิดผลผลิตของพื้นที่

7. สรุปผลการออกแบบ

ชุดอุปกรณ์ที่ผู้วิจัยออกแบบสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานได้กับพื้นที่ทั้ง 4 รูปแบบ และประยุกต์ใช้งานได้ 7 รูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับกลวิธีของไรเดอร์ที่เน้นความยืดหยุ่น ความอ่อนกประสงค์ และการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์มากกว่าการกำหนดรูปแบบการใช้งานที่ตายตัว

และการสร้างพื้นที่ชั่วคราวของไรเดอร์ เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย อุปกรณ์การทำงาน ชุดอุปกรณ์ที่ผู้วิจัยออกแบบ และโครงสร้างพื้นฐานของเมือง โดยอุปกรณ์ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายของร่างกายและพื้นที่ เป็นตัวช่วยในการเปลี่ยนความหมายของพื้นที่ และเป็นเครื่องมือในการต่อรอง

ดังนั้น การผลิตพื้นที่ไม่ได้ถูกผลิตผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือปฏิบัติการเชิงพื้นที่ของมนุษย์เพียงอย่างเดียว แต่สิ่งของและอุปกรณ์ก็มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตพื้นที่เช่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะด้านการออกแบบ

- 1) **อุปกรณ์และวัสดุ** : ควรคำนึงถึงเรื่องความแข็งแรงของวัสดุ น้ำหนักและความสามารถในการรับน้ำหนัก เนื่องจากไรเดอร์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย

รายการอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ ชีระโกวิทขจร และ วรศุภย์ ตูลารักษ์. (2563). รูปแบบงานใหม่ของคนขี่มอเตอร์ไซด์ส่งอาหารที่กำกับโดยแพลตฟอร์ม. มุลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES) ร่วมกับสถาบันแรงงานและเศรษฐกิจที่เป็นธรรม.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ. (2561). *อำนาจไร้พรมแดน*. (หน้า 149 – 193). สำนักพิมพ์วิภาษา.

พฤกษ์ เกาถวิล และ วรศุภย์ ตูลารักษ์. (2567). การรวมกลุ่มและขบวนการต่อรองของแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหารเพื่อปกป้องสิทธิและสุขภาพ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

สันต์ สุวัจจราภินันท์. (2557). *ว่าด้วยทฤษฎีทางสถาปัตยกรรม พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางสังคม*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สันต์ สุวัจจราภินันท์. (2563). *พื้นที่ เมือง และสถาปัตยกรรมในแนวคิดทฤษฎีของอ็องรี เลอแอมป์*. กทม.: สำนักพิมพ์คบไฟ.

- 2) **ภาพลักษณ์และสุขอนามัย** : ควรคำนึงถึงรูปแบบการใช้งานที่จะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคในด้านความสะอาด

- 3) **งบประมาณและความเป็นไปได้ในการผลิต** : ไรเดอร์ส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านรายได้ อุปกรณ์ควรมีต้นทุนที่เหมาะสม และซ่อมแซมหรือเปลี่ยนชิ้นส่วนได้ง่าย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การศึกษาครั้งต่อไปควรขยายขอบเขตพื้นที่ศึกษา หรือศึกษากลุ่มไรเดอร์ประเภทอื่น เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของกระบวนการต่อรองและการใช้พื้นที่สาธารณะ
- 2) ควรมีการทดสอบและประเมินผลการใช้งานอุปกรณ์ในระยะยาว พัฒนาและปรับปรุงอุปกรณ์ เพื่อนำไปสู่การต่อยอดในเชิงพาณิชย์หรือการใช้งานจริงได้
- 3) การศึกษาครั้งต่อไปควรขยายขอบเขตจากการออกแบบอุปกรณ์ในระดับปัจเจก ไปสู่การศึกษาการออกแบบพื้นที่สาธารณะ โครงสร้างพื้นฐาน และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานแพลตฟอร์ม เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพของการแก้ปัญหาในระดับบุคคลและระดับโครงสร้าง

อรทัย คล้ายเนียม. (2565). พฤติกรรมการใช้บริการจัดส่งอาหารแบบออนไลน์เดลิเวอรี่ ผ่านโมบายแอปพลิเคชันของผู้บริโภคและผู้ประกอบการร้านอาหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. [ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย, เชียงใหม่.

Certeau, M. (1984). *The Practice of Everyday Life*. University of California Press. Berkeley.

Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. (Page No. 28-42). Oxford: Blackwell.

Mbare, B. (2023). Psychosocial Work Environment and Mental Wellbeing of Food Delivery Platform Workers in Helsinki, Finland: A Qualitative Study. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 18(1). <https://doi.org/10.1080/17482631.2023.2173336>